

SREDNJE ŠOLE.

Dr. France Perné, c. kr. gimnazijski profesor v Ljubljani 30 K; učiteljski zbor c. kr. višje realke v Idriji mesečni prispevek za slepe vojake 24/19 K; dr. Fran Perné v Ljubljani 1000 K; dr. Stanislav Bevk, c. kr. ravnatelj v Idriji 50 K; Rudolf Grošelj, c. kr. profesor v Ljubljani 30 K; J. Malner, c. kr. profesor v Kranju 10 K; dr. Karel Pirjevec, profesor v Trstu, 10 K; skupaj 1154/19 K.

Doslej izkazanih . . . 48.092/22 K

Danes izkazanih . . . 1.154/19 K

Skupaj . . . 49.246/41 K

DENARNI USPEH SLOVENSKEGA UČITELJSTVA V DOBI VOJNE DO DANES.

Glasom izkazov v „Učit. Tovarišu“:

Za „Rdeči križ“ itd. . . K 172.420/95

III. vojno posojilo . . . 278.848/69

IV. vojno posojilo . . . 2.761.038/—

V. vojno posojilo . . . 10.191.707/—

Srednje šole . . . 49.246/41

Končna vsota . . . K 13.453.261/05

Šola in enakost pred zakonom!

Ugledni list „Österreichische Rundschau“ priobčuje nekoliko „naivnih vprašanj“ — kakor jih imenuje list sam — ter vprašuje med drugimi rečmi tudi tako-le: »Kdaj se izpremeni sedanja obveznost do pouka v obveznost do obiskovanja šole? Ako bi sin abnčnega ravnatelja in grofova hči morala obiskovati občo ljudsko šolo, kako hitro bi izginili taki šolski razredi, ki so sedaj prenapolnjeni, kako hitro bi bilo rešeno vprašanje šolskih zdravnikov, vprašanje v zdravstvenem oziru neoporečnih šolskih poslopij itd. — Zanimanje privilegovanih stanov do obče ljudske šole bi izdatno naraslo, izobrazba učiteljstva bi se temeljito izpopolnila, a vprašanje dostojnih učiteljskih plač bi prišlo naposled hitro do končne rešitve. — Ali ni tudi strelski jarek združil siromaka in bogatina? Čemu bi tudi šola praktično ne dokazovala mlademu državljanu — enakosti vseh pred zakonom?«

Vprašanje in odgovori so popolnoma na mestu. Prvotna vrednost vsakega človeka govori za popolno enakost vseh pred zakonom, torej tudi pred zakonom obveznostjo šolskega obiskovanja. Toda nezdrave socialne razmere poznajo to obveznost le nasproti otrokom siromaka in srednjega človeka, medtem ko bogatin in imenitnik svojemu otroku takoj v zorni mladosti pokažeta svoje bogastvo in svojo imenitnost s tem, da se mu ni treba družiti z berači in preprostimi otroki ob obiskovanju obče ljudske šole, ker mu lahko temeljno izobrazbo privoščijo doma, ki jo — plačajo! Tako se pojmi enakosti potemtuje brez prestanka od one strani, kjer bi treba nje izvajanja v praksi, če hočemo, da se res v splošnosti razširi čuvstvo in dobi vero v resnično veljavnost enakosti pred zakonom.

Ce se vendarle zgodi, da kdo visokih in višjih pošilja svojega otroka v občo ljudsko šolo — brž je časopisje polno o tem izrednem dogodku: kakor bi noy element planil v ustroj ljudskošolske skromnosti! To je banalno in smešno ob enem, pa tudi kvarno je za osnovno vzgojo otrok! Saj se ni nič drugega zgodilo, nego da hodi umrljivi otrok umrljivega očeta z drugimi umrljivimi otroki vred isto vsakdanjo pot: z doma v učilnico s svojimi vrstniki istih let, istih otroških nadlog in potreb, a dostikrat manjših du-

ševnih sposobnosti. V resnici pa toliko prahu zaradi tega! Preziranje in hlimba, protežiranje in zapostavljanje... sami vzgojni pogreški, ki kopljejo tem globlji propad razlike med stanovi, ki dajejo uboštvo toliko bolj občutiti in toliko težje prenašati, čim bolj kričeče in brezčutno se od njega odraža ime in stan, visokost in imetje izvoljenčev!

Ni naša naloga, da bi s pedagoškega stališča razpravljali o tem vprašanju, a tudi s tega mesta bi morali biti proti takemu privilegiju. Tem bolj moramo biti proti njemu, če ga prematramo s splošno človeškega vidika. Že v otroka se mora zakopati seme domišljavosti in prezirnosti, napuha in nevoščljivosti — že mlade duše se morajo otrovati s strupom sovraštva, razdvojenosti in maščevalnosti, da se človeško srce nikoli ne očisti in ne izleči teh ran!

Dalo bi se govoriti tudi o položaju takozvanih domačih učiteljev, ki dostikrat zajemajo svojo hrano sicer iz polne skleda, a ni žlice, ki bi nanjo ne kanila solza bridkosti, odvisnosti in — suženstva. V velikih mestih je cel stan teh pomilovanja vrednih eksistenc, ki jih pozna v letih zdravja in moči njega blagorodje, ki pa iščejo, ko so izčrpani — svojo izgubljeno mladost. Izjeme so, a tudi te potrjuje pravilo!

Vsega tega bi ne bilo, ko bi ne bilo treba imenovanemu listu staviti zgoraj citiranega vprašanja, ampak zgodilo bi se, kar je že desetletja smoter vsem našim prizadevanjem, a do ugodne rešitve ta vprašanja ne morejo priti, ker ni pravega zanimanja do občega šolstva tam, kjer bi morala biti. Izboljšanje vsega ljudskega šolstva in vseh vprašanj, ki so s tem šolstvom v zvezi, bi prišlo sicer iz egoistiških namenov posameznikov, a ti bi ne bili zavrgljivi in nemoralni, ker bi iz njih črpali dobroto in blagodal vsi sloji, torej tudi tisti, ki morajo biti danes zadovoljni le s skromnim delcem tega, kar bi morala ljudska šola dati po svojem bistvu in namenu v velikem in obilnem: v kovit temelj vsemu narodovemu zdravju, napredku, razvoju in produktivni sili njegovega moralnega in materialnega življenja! Oboje — zdravje in življenje — pa je narodova eksistenca!

Tudi ob tem vprašanju, kakor se zdi na prvi pogled majhno in neznatno, se prostira polje bodočega dela. Če je njega moralna pridobitev očividna, ne smemo nič manj poudariti pravne cene te enakosti: Vsem brez razlike naj bi bila ljudska šola svet kraj, kamor mora vsak od prvega do zadnjega, da se v družbi sebi enakih okopje, ojači in usposobi v studentu žive vode, vode življenja, ter da potem enak med enakimi, s krepko dušo v zdravem telesu, z jasnimi pogledi in z vestnim čelom stopi iz nje — človek!

Demokrat.

Zatajena 50 letnica.

Pred 15. meseci je praznoval dr. Janez Evangelist Krek 50 letnico svojega rojstva. Njegovi znanci, bivši politični prijatelji, nekdanji oboževalci in nekateri nehvaležni učenci so hoteli zatajiti ta dan, oz. so ga zatajili: noben klerikalni list ga ni smel omeniti, ker so hoteli preprečiti, da bi slovensko ljudstvo ne proslavilo tega dne in se s hvaležnostjo ne spominjalo svojega mojstra in učenika. Bili so se hrupnih izjav, izrazov hvaležnosti za trudapolno in uspešno delo slavljenčev. Vse to so ho-

je pisatelj naslikal s sarkazmom, da tem lepše odseva hrepenenje Anice po zlati mamici. Igra je pisana v lepem jeziku in jo bodo mladinski odri gotovo radi uprizarjali.

Pevske in glasbene točke je napisal Ivan Grbec. Skromna in priprosta glasba je to, brez posebnih novih domislekov, brez hudega razmaha. Manj dolgočasna, bolj ljubeznjiva in prirsna bi morala biti. Adamič bi jo bil pogodil vse drugače!

O uprizoritvi moram izreči skoro le hvalo. Otroke tako imenitno priučiti nastopa na odru, dobrega memoriranja vlog, plesov, pomeni mnogo. Vloge kralja, prve vile, kraljevih svetovalcev so bile v rokah res nadarjenih otrok. Palček - norček ima igralski talent. Da bi ne bil zbor včasih ušel iz tira in bi bil orkester za spoznanje boljši, (da so ljudi ušesa bolela pa ni bila krivda g. dirigenta), bi lahko rekel: izvrstna predstava! Vsa čast aranžerjem, ki se niso strašili truda!

Učiteljstvo Ciril-Methodovih šol lahko gres ponosom na svoje delo!

Uspeh predstav ob nabito polnem gledišču velikanski! Zorko Prelovec.

Poročilo o Kocianovem koncertu priobčimo prihodnjic.

teli preprečiti njegovi nekdanji najožji so-mišljeniki, ker slutijo v Kreku močnega in nevarnega samozvestnega političnega tekmeča.

Prijatelji in učenci Krekovi, ki so mu ostali zvesti, so izdali po preteku 15 mesecev njegove 50 letnice brošuro, v kateri nakratko opisujejo Krekovo življenje in delovanje na vseh propriščih prosvete. Pisatelj sami priznavajo, da je to delce le hipno prvo gradivo za daljši opis Krekovega delovanja. V knjižici opisujejo Krekovo delovanje na literarnem polju in na polju prosvete. Posebno visoko cenijo Krekovo skrb in neumorno delo v blaginjo delavstva. Mnogo je pripomogel v to, da se je organiziralo tako zvano katoliško dijaštvo: navajal je dijake že v zgodnjih letih na svojo stran, in vcepil v njih dovzetna srca svoje nazore ter dosegel s svojim vzgojnim vplivom, da so se množile od leta do leta vrste katoliškega dijaštva. Na čelu razvoja slovenskega združništva stoji dr. Krek. Po njegovi iniciativi se je zasnovo po slovenskih zemljah mnogo najrazličnejših zadrž. Seveda je mnogim pokazal krive in napačne steze, ki so polne razočaranj pogladi sredi poto. Dr. Krek je stal do zadnjih časov v prvih vrstah med voditelji klerikalne stranke, ki je s svojim delom in potom časopisja mnogo pripomogel do nje velikega razvoja, vpliva in veljave. Slednjic omenjajo pisatelji zanimive brošure, kaj vse je storil za zblizanje naših sosedov Hrvatov in Slovencev posebno na združnem polju.

Priznati moramo, in nihče ne more tajiti tudi Krekov največji nasprotnik ne, da je dr. Krek neumoren in vstrajen delavec. Krekov zgled nam izpričuje, kako lepe uspehe dosega oni, ki dela smoteno, ki se z vmo in ljubeznijo v srcu do naroda prime dela za splošno blaginjo in srečo posebno ubogega ljudstva. Poudarjati pa moramo še posebno, da je bil Krek pri vsem svojem velikanskem delu in trudu nesebičen. Nikdar ni nastopil sebi v korist; ostal je ubog do sedanjih dni.

Slovensko ljudstvo mu je za njegov trud in delo in uspehe po svoje hvaležno. V znak hvaležnosti visi v vsaki hiši v selški dolini, ki je Kreku posebno pri srcu, poleg preprostih svetih podob tudi Krekova slika.

Krekove zasluge za probudo slovenskega naroda, za mnoge nove misli in ideje, ki jih e zasejal med slovensko ljudstvo, radi priznamo tudi mi napredni slovenski učitelji, četudi nam je pred leti sezidal v „Slovincu“ sramotilen „Pons asinorum“. Ta članek je velik madež na Krekovem uspešnem delu in to tem bolj, ker je sam učitelj sin.

D.

† KRISTJAN BOGATEC.

19. febr. t. l. je umrl vrli, zaslužni mož, a do zdaj ni nihče napisal najkrajšega nekrologa o njem v našem stanovskem listu! Krvavelo mi je srce ob tem in rad bi bil že prej posvetil milemu prijatelju te skromne vrste. Toda revež sem, že več mesecev se boreč s kruto in trdovratno boleznijo. Poleg drugih nadlog sta mi onemogli desna noga in roka. Le z veliko težavo in v sili kaj malega „zahiroglifim“ (kakor bi dejal moj prijatelj in tovariš Krajnik), t. j. napišem tako, da je težko čitati... No, zate mili moj Kristjan, ki si se spominjal name celo v zadnjih vzdihih na smrtni postelji, zate se žrtvujem, pošiljajoč v dežel te skromne vrste. Vi, g. urednik pa tudi poročete o meni, ko mi zapoje mrtvaški zvonček: Fidelis usque ad mortem!...

O Bogatcu ne bodem podajal obširnih životopisnih črtic, saj jih tudi nimam pri rokah. Vem in omenjam le toliko, da se je rodil preprostih staršev sin na Proseku pri Trstu leta 1858. Učiteljšče je dovršil leta 1879. v Kopru. Služboval je v Divači v Ricmanjih in kot nadučitelj v Podgradu v volovskem okraju, odkoder je šel izmučen in po mnogih prevarah v pokoj, naselevši se na svojem posestvu v Ricmanjih.

Seznanil sem se z Bogatcem leta 1879. kot učitelj v Lokvi pri Divači. Bil je moj bližnji sosed. Lepega dne, ko sem poučeval otroke gostilničarja-veleposestnika gosp. Muhu na vrtu, privede gospa Muhova mladega gospoda k meni na vrt, češ: Tu vam predstavljam Vašega kolego-soseda, gosp. Krist. Bogatca! Sinil sem izza mize ter podal roko prijazenemu, lepemu, visokostasnemu mladencu. Potem sva sedla k steklenici bržanke. V daljšem pogovoru sem takoj spoznal, da imam pred sabo globokočutnega, blagega kolego, navdušenega Slovana. Ob tej priliki sva sklenila prijateljstvo, ki naju je vezalo do njegove smrti. Odslej sva drug k drugemu hodila v posete. Imel je Bogatec krasen glas (bas) in večkrat mi je ob nedeljah hodil pomagat na kor. Živo se še spominjam, kako je imponiral v cerkvi s svojim zvonkim glasom.

Kasneje se je preselil v Ricmanje. Tam si je izvolil družico za življenje, hčerko posestnika-gostilničarja Marijo Pangrčevo.

Moj Bog, kako lep in srečen par je bil to on krasen „moro“, ona lepa blondinka mlada ko rosa! Lepe so bile urice, ki sen jih doživel z njima v Ricmanjih ob polni „majolikah!“ Družina se jima je množila, in oba sta bila polna ljubezni in skrbi za svoje otroke.

Ne spominjam se več, zakaj je Bogatec sprejel nadučiteljsko mesto v Podgradu, vem pa, da se tam ni počutil srečnega. V nekem pismu mi piše med drugim: „Jaz in mama sva se postarala. Vzrok je med drugim — kraj: Najlepša leta nam ginejo v kraju, ki za nas — ni! Ni za nas, za sinove in hčere sinje Adrije, za nas „mandrijarje!“ Mi smo za „tam-doli“, ne za „tu!“ Nimamo na čem si pasti oči, ni vinogradov, ni oljke, ni morja, ni meščanstva: gola pustinja, ljudje se nam tudi pusti zde in — večna zima! Želimo si nazaj, nazaj, tja v jadranski raj!“

A vkljub tem nepovoljnim razmeram je Bogatec ostal neutrujen delavec na prostnem polju. Bil je tudi odbornik naše učiteljske „Zaveze“ in nekaj časa celo nje podpredsednik. V upravnem odboru je bil od ustanovitve „Zaveze“ leta 1889 do 1890, potem zopet od leta 1891 do 1900; l. podpredsednik je bil od leta 1896. do l. 1899. Ob ustanavljanju „Zaveze“ je bil pokojni Bogatec jako delaven med istrskimi tovariši ter je marljivo podpiral štajerske tovariše, ki so ustanavljali „Zavezo“. Sme ga prištevati med soustanovnike naše centralne organizacije. Za zboljšanje učiteljskih plač se je vneto potegoval in tudi dosti dosegel, kakor mi piše njegova soproga. Vedno je pisal in delal za blaginjo istrskega učiteljstva. Referati so bili vselej v njegovih rokah, dasi ni vselej vžival hvaležnosti, zlasti od mlajšega naraščaja ne. Glede tega mi je sam pisal: „Kdo neki je pričel v Istri resno, odločno, požrtovalno ne glede na desno in na levo z besedo in peresom boriti se za zboljšanje gmotnega stanja učiteljstva, nego ravno jaz? A koliko grenkih sem požrl, koliko šikan, denunciacij, koliko zaničevanja, poniževanja, koliko zamere od gotove strani, od županov naših, od poslancev in od — kolegov celo! A sad tega uživajo sedaj oni, ki mirno sede in za to celo ne vedo!“

Lahko si je misliti, koliko je tudi trpel Bogatec ob teh razmerah, saj je imel čuteče srce, kakor da je rojen pesnik. Zato so umlive besede, ki mi jih je pisal o priliki: „Povem ti, da sem že celo leto na dopustu. Bil sem bolan, „življenja zmučen“, ker res kljubujem vedno „osode viharjem“. Bil sem zapleten tudi jaz v znano „Ricmanjsko afero“ s tem, da sem dal umrlega otroka — civilno pokopat. Imel sem tožbe, orožnika v hiši, kičan sem bil na odgovor kot učitelj itd. Mnogo, mnogo, dragi Janko, bi si imela povedati. Kaj hočeš, življenje je pač tako: danes sem vesel, zadovoljen, jutri se spet čutim zmučenega, črnega, želeč se s kom pogovoriti, „o življenja mladih dneh“. Menja se: jeden dan tak, spet drugi tak, da bi človek znorel! Bili smo idealno vzgojeni — svet pa je — lump! Razumem te, Janko! Bog daj, da dospeš spet v naše, južne kraje! Priden si na literarnem polju, pero ti je uteha, radost, veselje v samotnih življenja dneh! Pozabil te narod ne bo!“ — In na drugem mestu piše: „Da da, razpršeni smo po svetu, a vender spr. me blage hranimo na mladostna leta! Imeli smo se radi, zdaj pri drugih se mi zdi vse „favs“. Ideje, ideale smo gojili, zdaj je nekaterim le za žrelo mar! In še vedno, kar je lepo, kar je snažno in čedno, pravo in blago, — to nas veseli! Taki tudi ostajemo mi — stari! Bog daj, da bi se še videli zdravi, da ne bi bilo treba še „nekrologov“. Da bi se videli in veselili v naših krajih — pri morju — upajmo!“

Ubogi prijatelj, preblaga duša! Ne bomo se videli nikoli več in slutil nisem, da bom tudi tebi jaz pisal nekrolog, dasi ne vem, kdo ga bo za mano pisal, ker strašno se redčijo naše vrste! —

K sklepu naj po pismu gospe Bogatčeve posnamem nekaj o družinskih razmerah, o boleznih in o zadnjih trenutkih blagega pokojnega prijatelja.

„Ravno smo bili posestvo spravili v red“, piše gospa Bogatčeva. Sinova smo spravili v dobro službo in starejšo hčerko Sofijo poročili. Druga hčerka Ljudmila pohaja zadnji razred nemške-meščanske šole v Trstu in tako nam je ostala doma še ljubljenska očetova in cele družine devleletna Marija, krasen angelj in upanje moje za stare dni. 19. febr. nam je preminil naš dobi oče, 27. febr. pa naša ljubljena Marija, ki jo je pokojnik tako neizrečeno ljubil in jo tudi poklical na 8. dan s seboj. Ali ni to bridko, prebridko?

In dalje piše gospa: Pokojni Kristjan je bolehal že kakih 15 let za črevesnim katarom. Operacije ni dovolil. Zadnji čas je bil 11 mesecev na postelji. Prvih 6 mesecev je bruhal kri, potem se mu je umirilo. Trpel je dosti. Zdravniki mu niso mogli dosti pomagati brez operacije. Le lajšali so mu trpljenje. Umrl je mirno in v Boga vdan.